

8. CSALÁDOM DOKUMENTÁCIÓJA

Az elhurcolások után az özvegyen vagy magányosan maradt asszonyok, lányok, hosszú ideig nem mertek érdeklődni szeretteik után. A faluban már bejáródott a partizán hatalom. Senki, semmiről nem mert beszélni.

Katica és Bözsike, még túl fiatalok voltak ahhoz, hogy csak úgy egyszerűen belenyugodjanak férjeik eltűnésébe és így már a negyvenes évek végén beadványaikkal ostromolni kezdték a hatóságot, bíróságokat, hogy valamit megtudjanak róluk, vagy ha nem élnek, hát nyilvánítsák őket halottá.

Matuska Márton¹ miután meglátta anyukámnál, a szerbül íródott dokumentumokat, lefordította azokat magyarra s lefordítva jelentette meg őket a „Megtorlás napjai” című könyvében. Kihasználva ezt, én is az ő fordítását használom.

Miután elkezdhenék a dokumentumok olvasását, tudnunk kell, hogy akkor minden keresztnévet, helységnevet átszerbesítettek². Mikor 1945. márciusában megszülettem, Erzsébet helyett Jeliszaveta néven lettem anyakönyvezve, és sajnos azóta is az a hivatalos nevem. Édesanyám is élete végéig hivatalosan Jeliszaveta maradt.

Kovács Mária Veronika, keresztanyám beszélt el, hogy 1947-ben, vagy 1948-ban Katica, Bözsike, Bacskó Rozika és ő vették a bátorságot, elmentek az újvidéki Katonai Parancsnokságra amely a Báni palotával szemben valamilyen nagy épületben volt.³ „Gépfegyverek kíséretében jutottunk be a főparancsnokság épületébe és felmentünk az emeletre a felelős személyt keresve. Mikor megtaláltuk annak irodáját és bekopogtunk, csodálkozva kérdezett meg bennünket, hogy egyáltalán hogy jutottunk be. Ezt magunk sem tudtuk, talán akkor már az én apáca-egyenruhám keltett bizalmat.

Feltettük neki a kérdést, hogy mi történt a férfiakkal és merre vannak.

Emlékszem, hogy az illető tiszt, elővett egy füzetet, melybe nevek voltak beírva. Mindent eltakart a tenyerével, csak családtagjaink nevét mutatta meg kizárólag Katicának. Szórol szóra ezt olvasta: >Ratni zločinac – streljan u Somboru.> - (Háborús bűnös, kivégezve – Zomborban). Ezek után ránk ripakodott, hogy most rögtön tűnjünk el, mert mi is úgy járunk mint ők. Szuronyok meredtek ránk, mikor fejvesztetten rohantunk ki az épületből.

Akkor minden világos lett. Most már elszállt minden reményünk, és tudtuk, hogy ezentúl magunknak kell irányítani, és biztosítani a további megélhetést. Tudtuk, hogy végleg magunkra maradtunk.”

Menráth szül. Komáromi Katica kérelme: (Melléklet)

MENRAT KATICA

„Hadsereg Katonai Bíróságának” Újvidéken, kelt 1951. július 30-án.

Tárgy: Menráth Katica férjéről keres adatokat.

„1937-ben férjhez mentem Menrath Ljudevit² gombosi hivatalnokhoz, s vele együtt éltem Gomboson 1944. november 4-ig, amikor Ljudevitot, a Biztonsági szervek elvitték állítólag Zomborba.

Érdeklődtem, hogy mi okok álltak fenn, és mi készítette a néphatóságot arra, hogy férjemet letartóztassák, de erről semmiféle értesítést nem kaptam. Utólag, kérdezősködés útján tudomásomra jutott, hogy 1945. január végén törvényes férjemet, Menrat Ljudevitot Zomborban lelőtték.

Ezt az értesülést a címzett Bíróság hivatalnokától szereztem 1946. január 4-én, egyben pedig azt is tudomásomra hozták, hogy erről hivatalos értesítést fogok kapni, tekintve, hogy ezt én követeltem is.

Én semmilyen adatot, hivatalosat, nem kaptam férjemről Ljudevitról, tekintve azonban, hogy erre szükségem van házassági ügyem rendezéséhez, kérem Önöket, küldjenek írásbeli értesítést arról, vajon a férjem él-e még, vagy csakugyan le lett löve, s ez az Önök írásbeli értesítése azért kell nekem, hogy bejelenthessem halálát, ellenkező esetben kénytelen leszek hivatalos eljárást indítani holtá nyilvánítása érdekében, tekintettel arra, hogy férjem a letartóztatása, vagyis 1944. november 4-ke óta egyáltalán nem jelentkezett, és semminemű adatom nincsen arról, hogy él-e még.

Ezeket az adatokat, én, Menrath Katica, szül. Komáromi, gombosi, Petőfi Sándor utcabeli lakos keresem, aki állami hivatalnokként vagyok alkalmazva Újvidéken, a „Kender- és lenipari főigazgatóságon” (...).

Kérem, hogy ezen keresetemmel meghallgatásra találjak, és a keresett adatokat rendelkezésemre bocsássák. (...).

„Halál a fasizmusra – Szabadság a Népnak”.

Újvidéken, 1951. július 30-án

 Bizonyos, hogy Katica ügye nem intéződött el, mert több mint nyolc év múlva, 1959. szeptember 11-én kapott választ kérésére, ami így szólt: - (Melléklet)

 „Hódsági Bíróság” R. 94/59 sz.

A Hódsági Bíróság perenkívüli eljárásban Menrad Katarina újvidéki lakos kezdeményezésére férje, Menrad Ljudevit holttá nyilvánítására meghozza az alábbi:

Végzést

Menrad Ljudevit, apja Menrad Matija és anyja Mesaros Julijana fia, aki 1914. április 14-én született, utolsó címe Bacski Bresztovac, halottá nyilvánítatik 1944. szeptember 11-étől

Indoklás

A folyamodványozó előterjesztette, hogy a fentebbiek szerinti döntést meghozzuk. A bíróság lefolytatta az eljárást és megállapította:

Az eltűnt Ljudevit, született, mint fentebb jeleztük, amit az anyakönyvi kivonatból állapítottunk meg, illetve a gombosi Népbizottság által kiadott házasságlevélből. A gombosi Népbizottság által kiadott 02-2244/2-59 számú 1959. április 6-i keltezésű bizonylatból megállapíthattuk, hogy az elhunyt 1944. őszén eltűnt, és mind a mai napig senkinek sem jelentkezett (...). Senki nem terjesztett be semmilyen adatot a JSZNK Hivatalos Lapjában az 1959. június 17-én megjelent hirdetmény értelmében.

A fentebbi ténymegállapítás alapján a Bíróság úgy találja, hogy helyénvaló a fentebbi végzés meghozatala.

Odzsaci, 1959. szeptember 11-én.

Galac Viktor, bíró”.

Maros, szül. Komáromi Erzsébet, édesanyám:

Édesanyám kérvényének másolata nincs meg a privát dokumentációban, de a végzést hosszú idő után, 1952-ben megkapta.

Családunknak a szemtanúk elmondták, hogy az após és két vő együtt volt a gombosi községháza pincéjében, onnan vitték el őket a partizánok akkor, amikor a többieket is, ennek ellenére a Hódsági Járásbíróság az alábbi dokumentumot adta ki abban az időben. Ugyanis édesanyám csak 1953. június 9-én kapta meg a végzést, amely így hangzik: **(Melléklet)**

„Hódsági Járásbíróság, ügyszám – R.578/1952-13

Perenkívüli eljárásban a kezdeményező Maros Jelisaveta² szül. Komaromi, zombori lakos, kinek jogi képviselője dr. Pal Aleksandar, zombori ügyvéd, férjének, Maros Ivan² gombosi lakos eltűntnek holtta nyilvánítása ügyében a Hódsági Járásbíróság 1953. június 9-én az alábbi:

Végzést

hozta. Az eltűnt MAROS IVAN gombosi lakost, aki 1914. október 26-án született Vinkovcin, apja neve Ivan, anyja Ana szül. Pasti holtta nyilvánítatik 1944. december 31-étől(...).

Indoklás

(...)

„Az eltűnt Maros Ivan 1944. végén el lett hurcolva mint közlekedési hivatalnok a gombosi vasútállomásról a Vörös Hadsereg által, s azóta nem jelentkezett, és nincsen semmi hír afelől, hogy élne.

(...).

Odzsaci, 1953. június 9-én. M. Pinter, bíró s.k.”

Észrevételek, ellentétek:

A Bíróság, a Katicának kiadott végzésében, férjét Lajost, 1944. szeptember 11-vel nyilvánítja halottá, ami lehetetlen, hisz akkor még nem is történt meg a partizánok bejövetele. A feleség szeme láttára hurcolták el őt is, november 4-én éjjel. Higyjük el, hogy más módon tűnt el már szeptemberben, amikor feleségével élt és dolgozott, s amiről Katica tanuskodik és az egész család tud?

Édesapám Maros János, vasúti alkalmazott, október végéig írta a naplóját, amelynek írása akkor hirtelen megszűnt. A magukra maradt asszonyok (édesanyám, Katica néném és nagyanyám) bizonyítása alapján, tudjuk, miként, cipelték el édesapámat Maros Jánost, Katica férjét Menráth Lajost, és nagyapámat Komáromi Istvánt 1944. november 4-én éjszaka. Édesapám – a napló szerint - a vasutállomást többedmagával adta át békésen, a partizán kollégáknak október 26-án. Tovább is munkába járt addig a végzetes éjszakáig, vagyis november 4-ig. A naplóban 1944. október 30-án van az utolsó írás. Tehát a december 31-e semmiképpen sem lehet pontos. A vasút átvétele előtt, sem után, semmilyen orosz katonák nem jártak arra, csak a faluban voltak. Különben is hol rejtegették volna az oroszok őt, 1944. november 4-e és december 31-e között? Végül is miért tettek volna megkülönböztetést a három és a többi férfival való bánásmódban, és miért tartalmaznak a végzések az elhalálozásról (eltűnésről) más-más dátumokat?

Annak ellenére, hogy mit írnak a végzésekben, mindannyian tudjuk, hogy az elhurcolás minden áldozat esetében csak egyetlen éjszaka, 1944 november 4-én történt.

Úgy vélem, hogy a végzésekben leírt ellentmondások kitaaláltak és figyelmetlenek. Minden kivizsgálás nélkül, szándékosan el vannak írva, amit nem vehetünk csodának. A módszerük működött. Valamit ki kellett találnia a hatóságnak, hogy mi is történt. Az ilyen össze-visszaságban joggal gondolhattuk, hogy van remény. Évekig reméltük, hogy valahol a Szovjetúnióban fogolyként szenvednek, s egy napon hazajönnek. A hatalom

végzései nem győzték meg családomat a halálukról, csupán segítettek a fiatalasszonyoknak rendezni az életüket.

A Komáromi családra, tudjuk, hármas gyász borult. Menráth Lajos özvegye, Katica, elég hamar tekintélyes hivatalnoki állást küzdött ki magának, s így rövid idő alatt a tartományi „Kender- és Lenipari Főigazgatóság” tisztviselője lett előbb Hódságon, majd Újvidéken könyvelőségi igazgató. Ennek a rangos munkahelynek, s kapcsolatainak, valamint jó szerb nyelvtudásának köszönhetően írta meg a kérvényeket, köztük édesanyja büntetésének enyhítését is kérelmezve.

Ugyanis özvegy édesanyjuktól 1948. június 10-én elkobozták a kereskedést, sőt a személyes vagyonuk mozdítható részét is, amikor házkutatást tartottak, s amikor több reszti kelmét találtak, 5 kg zsírszódát, 15 liter petróleumot, 50 kg sót, *“amire minden nagyobb háztartásnak szüksége van a háborús időkben, és amelyek nem eladásra voltak tárolva – mindenhol szabadon meg lehetett vásárolni – tehát azoknak mennyisége nem volt tekinthető háborús spekulációnak”*⁴ - említi Katica a kérvényében. Annak ellenére édesanyjukat hat hónapra munkatáborba hurcolták, amit a Titellel átellemben fekvő Kničaninban (Rezsőháza, Rudolfsgnad) kellett letöltenie.

Katica többszöri kérvényezésének köszönhetően az édesanyját egy hónappal a büntetés letöltése előtt áthelyezték könnyebb munkára, inkább mondhatjuk börtönbe, Hódságra. Ennyit lehetett csak elérni. Komáromi nagyanyám a büntetés letöltése után, gyalog, mezitláb botladozott haza Hódságról Gombosra kb. 15 kilométert.

Katica többek között kérvényezi elkobozott személyes tárgyainak (saját írógépe), visszaadását, melyet jogtalan eljárással vittek el a házból.

Egyik kérvényében említi, hogy a Kerületi Bíróság Hódságon eljárást indított édesanyja ellen – melynek száma **Posl.br.K 373/48, a Hódsági Kerületi Ügyészség K br. 197/48**, alapján – spekuláció vádjával.

Kérvényezi még, hogy hívják el az édesanyja Komáromi Katalin ügyével kapcsolatos tárgyalásra, mivel édesanyja a beismerési vallomást aláírta, nem tudva és nem értve mit írt alá. Nem értett szerbül, nem tudta miről van szó, ezért nagyon meg volt ijedve, bíróságon még soha sem járt. Ezért írta alá vallomását.

Menráth Katica kegyelmi kérvénye édesanyja érdekében: (Melléklet)

„A Tartományi ügyészségnek, Újvidéken

„Édesanyámat Komáromi Katicát a Hódsági járási bíróság br.K 373/48 1948. június 10-i döntése alapján ítélték el, nem megengedett spekuláció miatt. Édesanyám zavarában és félelmében, kijelentette, hogy elégedett a döntéssel, nem értve annak tartalmából semmit sem. Ezért nem fellebbezett a meghozott döntésre sem. (...) Édesanyám, Komáromi Katica politikai és erkölcsi magatartása kifogástalan volt mind a megszállás alatt, mind pedig a felszabadulást követően, aminek igazolására mellékelem a gombosi Községi Népfelszabadító Bizottság által kiállított Bizonylatot, melynek keltezése 1948. szeptember 18., ügyszáma 3080/48,⁴ melyet az a helyi hatóság adott ki, amelynek területén édesanyám születése óta él.(...).

Ezenfelül szükségesnek tartom megjegyezni, hogy elhunyt édesapámat elhurcolták és likvidálták 1944 őszén, jöllehet az itt mellékelt hiteles bizonylat, a gombosi Népfelszabadító Bizottság ülésének 1945 november 29-i keltezésű kivonata⁵ alapján nem voltak sem háborús bűnösök, sem népellenesség.(...).

Családunk tehát ártatlanul meglakolt 1944 őszén, mivel elveszítette az apát, Komáromi Istvánt, az én férjemet Menrat Ljudevitot, valamint legfiatalabb testvérem férjét Maros Jovant, akik a mellékelt bizonylat tanúsága szerint úgyszintén nem voltak sem háborús bűnösök, sem népelleneségek.”

1948 október 26-án

LÁBJEGYZETEK:

- *Matuska Márton, Fórum könyvkiadó Újvidék, 1991. „A megtorlás napjai – ahogy az emlékezet megőrizte” Interjú édesanyámmal 70-74 old..*
- *Ez egy fontos látogatás az illetékes szervnél, amelyet a négy magára maradt asszony tett a Bíróságon, Újvidéken, és ahol meg is kapták a szemmel látható választ a felelős személytől .*
- *Névváltoztatások: Lyudevit-Lajos, Menrad-Menrath, Katarina-Katica, Matija-Mátyás, Pasti-Pásty, Jelisaveta-Erzsébet, Ivan-János-Jovan43Katica idézete a kérvényből: Újvidék, 1948 október 26.*

- *Fontos adat a kérvényből melyet Katica a kérvényhez csatolt, így nincs meg a családban: A Gombosi Községi Népfelszabadító Bizottság által kiállított Bizonylat, ügyszám 3080/48, kelt 1948 szeptember 18-án.*
- *Katica idézete a kérvényében: A Gombosi Népfelszabadító Bizottság ülésének 1945 november 29-i keltezésű jegyzőkönyvi kivonata, mely szerint a család nem volt sem háborús bűnös, sem népellenesség.*

EREDETI CSALÁDI DOKUMENTUMOK:

I. Melléklet - Tárgy: MENRAT KATICA férjéről keres adatokat.

„Hadsereg Katonai Bíróságának” Újvidéken kérvényezve, 1951 július 30-án.

II. Melléklet – Végzés: Hódsági Járásbíróság R. 94/59 sz. Kelt Hódságon 1959. szeptember 11-én.

III. Melléklet – Végzés: Hódsági Járásbíróság, ügyszám: R. 578/1953-13, kelt Hódságon, 1953 június 9-én.

IV. Melléklet – Katica kegyelmi kérvénye édesanyja Komáromi Katalin érdekében: Tartományi Ügyészség, Újvidék, kelt Újvidéken 1948 október 26-án.

